

1888 19

NÉPNEVELŐ.

KATH. NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI LAP.

AZ ÉRSEKJÁRVÁRVIDÉKI RÓMAI KATHOLIKUS NÉPTANÍTÓ-EGYESÜLET KOZLÖNYE.

<p>Megjelenik a szorgalmi időben minden hó 15-én s 30-án. Előfizetési ár: Egy évre 2 frt Félévre 1 frt Egyes szám ára 10kr.</p>	<p>Szerkesztő és laptulajdonos: Dr. Komlóssy Ferencz. Főmunkatárs: Zelliger Alajos. Hirdetési díjak: Bélyegilleték 30 kr. Egy kéthasábos petítsorért 10 kr.</p>	<p>Az előfizetések, valamint a lap szellemi részét illető közlemények a „Népevelő” szerkesztőségére címezve Budapestre (Ujvilág-utca 14. sz.) küldendők.</p>
---	---	--

TARTALOM: Mily felsőbbsege van az erkölcsi nevelésnek a tudományos kiképzés felett? Dercsikai Eröss Antal. — A népoktatásról. II—IV. Olay Szilárd orsz. képviselő. — A pozsony megyei népoktatás állapota 1886. évben. P. S. — Tárca: Tanító és levélhordó. P. L. — Irodalom és művészet. — Vegyes. — Szerkesztői telefon.

Mily felsőbbsege van az erkölcsi nevelésnek a tudományos kiképzés felett?

Ha az embernek célja és rendeltetése: örökre boldoggá lenni; a sz. írás szavai szerint pedig az embert igazán bölcsesé s boldoggá az Úr félelme teszi, ezt pedig csak a vallásosan erkölcsi nevelés szüli: úgy bizonyos, hogy nincs fenségesebb az erkölcsi, de csak a vallásos erkölcsi nevelésnél. De vizsgáljuk ezt közelebbről.

Bármily alapos és széles tudománnyal és képzettséggel bírjon valaki, ha nincs alája vetve a hitnek s nincs párosítva vallásos erkölcsi neveléssel, nem lehet boldogító, mert a helyett, hogy az embert megnyugtatóná, jobb sorsában felfuvalkodottá, balsorsában pedig kételkedővé, elégedetlenné teszi. Bizonyítja ezt sok nagy tudományú férfi, sőt nemzetek története, kiknél a tudomány virágzásban volt, de egyszersmind az erkölestelenség is tetőpontját érte; kiknél a tudományt nem a hit világa vezette, tudományuk miatt a világtól bámultattak ugyan, de a hitnélküli tudományok őket csakhamar a legaljasabb vétkekre vezették. Így tapasztaljuk azt napjainkban is oly tudományos embereknél, kiknél a vallás erkölcsi nevelés hiányzik, hogy boldogságuk csak addig tart, míg a világi fényből alakult bolygó tűzük elenyészik, azon túl nem vár rájuk egyéb a kétségbeesésnél, mert pusztá tudományuk nem képes őket a föld salakjától az Istenhez, mint végeélhoz felemelni. Egyesek úgy mint nemzetek a legmagasabb tudományos képzettség mellett is a legmélyebb romlottságba, legnyomorultabb erkölcsi elaljasodásba süllyedhet-

nek vallásos erkölcsi nevelés nélkül. Erkölcs nélkül mond a költő „Róma ledül, s rabigába süllyed”. Így a tudománynak csak vallásos erkölcs lehet biztos alapja; csak a kettő együtt teheti boldoggá s meglegedetté az egyes családokat, s virágzóvá a nemzeteket. Lássuk az erkölcsi nevelést tudományos képzettség nélkül. A vallás erkölcsi nevelés már magában feltételezi azon szükséges ismereteket, melyek minden egyes emberben megkívántatnak arra, hogy az ember földi s mennyei boldogságát kereshesse, s így a vallás erkölcsi nevelés tudományos képzettség nélkül is képes az embert boldoggá és meglegedetté tenni. A vallás erkölcsösen nevelt ember minden körülményei közt nyugodt, s őt a földi fény el nem ragadja, a bal sors el nem csüggeszti.

Bár mennyire szükséges is a tudományos képzettség egyes szakemberekre nézve, de nem általában minden embernek, míg a vallás erkölcsi nevelés a legtudományosabb emberben, úgy mint a legegyszerűbb földművesben egyaránt megkívántatik a végre, hogy önmaga, Isten és embertársai iránti kötelmeit teljesíthesse s boldoggá lehessen.

A vallás erkölcsi nevelés felsőbbsege tehát a tudományos képzettség felett abban tűnik ki, hogy a tudományos képzettség csak egyes emberekre nézve szükséges, míg a vallásos erkölcsi nevelésben a hon minden polgárának úgy a felső, mint a legalsó körökben részesülnie kell; s hogy a tudományos képzettség csak a vallás erkölcsi neveléssel párosítva teheti az embert boldoggá, míg a vallás erkölcsi nevelés önállóan, tudományos képzettség nélkül is megszerzi a földi és mennyei boldogságot. *Dercsikai Eröss Antal*

A népoktatásról.

II.

Nevezetes tünemény marad mindenesetre az, hogy a népoktatás felvirágzása ürügye alatt megindított iskola közösítési mozgalom épen a városokban kezdetett meg, hol az elemi népiskolák hitfelekezeti jellegűek voltak ugyan, de éppen a püspököknek volt azokra nézve legkisebb befolyásuk, mert a városi hatóság ezen a városi pénztárból fentartott iskolák igazgatását a kegyuri jog címe alatt egészen magához vonta. Nem is a lelkész, hanem a városi hatóság által választott egyén felügyelete alatt, — ki rendszeren egy városi tanácsnok volt, — állottak ezen iskolák, tehát egyedül a város által választott tanítók bejelentésére olvadt le a püspököknek befolyása az iskolákra, a lelkész jogköre pedig egyedül a hittan előadása, és az ifjúságnak valláserkölcsi kötelemi teljesítésének felügyeletére terjedt ki. Ha tehát a városokban rossz karban voltak ezen népiskolák, annak oka nem a hitfelekezeteknél, hanem egyedül a városi hatóságnál volt kereshető s feltalálható, és ha mindemellett is itt vette kezdetét a közösítési harc s háboru, világos jele volt ez annak, hogy a honatyák közös iskolai rendszerükkel, nem annyira ezek igazgatására nézve a községek befolyást engedni, hanem inkább az ezen iskolákban a valláserkölcsi nevelést vezető klerus befolyását akarták, ha nem is végkép megszüntetni, legalább korlátozni és megbénítani. Ezen alapos gyanút csakhamar igazolták a közösítés után létre hozott újítások. Az iskola termekből Budapesten, s ezt majmolva más városokban is azonnal eltávolították a Megváltó, és az iskolai védszentek képei, a feszület s más jelvények is a lomtárba

tétettek. A lelkigyakorlatok, egyházi körmenes templomlátogatás kötelessége alól a tanoncok az iskolaszék által felmentettek, a hittani órák megszorítottak, szóval minden, mi az iskolának eddigi katolikus jellegére vonatkozott, el lett az iskolából távolítva.

Ezen iskola közösítési hajlamot s buzgalmat nagyban elősegítette a törvény szövegezése is, mely a községek iskoláik közösítésére felhatalmazta, s ezeket községieknek nevezte. A Bach-Thun rendszer alatt a lelkész igazgató által iskola ügyben zaklatott községek azon téves vélemény alapján, hogy ha magukhoz ragadják a klerus kezéből eme iskoláknak kormányzatát — önmaguk csend és békében szabad tetszésük szerint fogják ezentul azokat gondozni, készséggel elfogadták az erre vonatkozólag nekik nyújtott jó tanácsokat, mert a törvény az adó 5%-át túlhaladó iskolai költségnek megtérítését kilátásba helyezte, már pedig nagy számmal voltak hazánkban oly községek, hol eme költségek az adónak 10—15% is túlhaladták. És így nem lehet csudálni, hogy ily buzgólkodó előmunkálatok és kedvezmények mellett tisztán katolikus községek is közösíteni vagy községesíteni igyekeztek iskoláikat, és gyakran csak egy véletlen esemény menté meg a községek ezen alakítástól.

Az autonómiajuk által védett protestansok iskoláik közösítése tekintetében sokkal szerencsésebbek voltak, s iskolájuk megvédésében nagyban elősegíté őket eszélyes politikájuk.

Midőn Trefort Ágost vette kezébe a vallás és közoktatásügyi tárcát, ennek 1873. febr. 23-án a püspökhöz intézett és a hírlapokban is megjelent körlevele, a mely megnyugtató volt a ka-

T Á R C Z A.

Tanító és levélhordó.

Ilyen címet egy hamar nem fog látni a t. olvasó; különben ki tudja; ahogy ezt láthatja, úgy az is megtörténhetik, hogy a jövő számban talán tanító és koppantó címről kell megemlékeznünk, mert hát tetszik tudni: furcsa ez a világ.

Tehát: tanító és levélhordó! De, uramfia hogyan a ménkübe férhet ez össze? Hát csak úgy, mintha ezt irtuk volna: apáca főnöknő és spiritus gyártó zsidó kitüntetése; mert hát kérem királyi kitüntetésről szól a nota és pedig a hivatalos lap tegnapi száma szerint a következőkben:

„Mater Boháth Thaddaea, a Miasszonyunkról nevezett pozsonyi apácázárda főnöknője a leánynevelés és tanítás terén sok éven át kifejtett kiváló munkássága, és Rosenberg Miksa belovári lakos közhasznú (!?) tevékenysége elismerésül, a koronás aranyéremkeresztet; Nagy Károly r. kath.

kántor-tanító sok évi buzgó és dicséretes működése elismerésül, valamint Pongrácz Antal levélhordó nyugdíjaztatása alkalmából sok évi hű és buzgó szolgálata elismerésül, az ezüst érdemkeresztet nyerte“.

Ehhez ugyan nem kell kommentár! S bizony egy szót se írának hozzá, ha itt ép a nevelésügyi minisztere nem volna a szőnyegen, a ki ilyen szépen összetudja egyeztetni a sarkantus csizmát a gyertyatartóval, meg a sőtartót a fakilincsel.

Most midőn a század nagyhangu jelszava: a haladás s csaknem minden „nagy ember“ a nevelésügyet hangoztatja a kultur kívánalmak legégetőbbjének, igazán szatirikus valami az ilyen elismerés, mi a levélhordót vagy pálinkás zsidót egyéreművé teszi a tanítóval, illetve a kultur kívánalmak legégetőbbjével, a nevelésügygel.

De hát mit tegyünk, ha oly bezasztó sebeségű futár vonaton halad a világ? Mit tegyünk, hogy lefözhessük valahogy az új világot: Amerikát? Semmi egyebet, mint: jubiláljuk meg egy

tholikus hivekre, egyuttal az másokat kiábrándíthatott. „Meggyőződtem arról, — így szólt a körlevél — hogy a népoktatás ügye kifejlődhetésének utjában álló természeti és erkölcsi számtalan nehézségek közt a hazában létező minden hitfelekezeti kebelében egy félreértésen alapuló akadály is támadt, és él, mely főképp a népoktatásügy természetes fejlődését és gyakorlását nagy mértékben gátolja. Ez akadály azon hit s feltevésből származik, mintha a közoktatásügyi miniszter a hitfelekezeti iskolákat az azokat fentartó egyházaktól községi közös iskolákká akarná elhódítani, s szándéka volna ezáltal az e téren régóta működő hitfelekezeti tevékenységet s befolyást, előbb korlátok közé szorítani, végre teljesen megszüntetni. Nekem nem szándékom a hitfelekezetek által fentartani óhajtott népoktatást községi iskolákká átalakítani. Megnyugtanni kívánom önöket, hogy a népnevelés és oktatás ügyére nézve én abban tökéletes megnyugvást találok, hogyha a hitfelekezeti népoktatás a hitközségek erején és az egyházi főhatóságok kormányzata alatt a törvény értelmében rendeztetnek s fejlesztetnek ki. Én részemről a népoktatás fölötti felügyelet e gyakorlásában, sohasem fogok arra tekinteni, hogy az iskolák felekezeti-e vagy más jellegűek? hanem mindenkor és egyedül azt keresem bennök: jó iskolák-e?”

A miniszternek ezen őszinte nyilatkozata megnyugtatólag hatott az érintett közösítési mozgalmak által felindult kedélyekre, melyek után egy kis szünet állott be az iskolák elközösítésére nézve, és ha fordultak ezután is még elő oly esetek, hogy az illető közösítési iskolák jellegét változtatták, az minden nagyobb zajos lárma s ingerültség nélkül hajtattott végre.

levélhordó czizmaínak számát, mit 40 évi szaladása alatt elkoptatott s elismerésül adjunk neki érdem-medáliomot éppen akkor, midőn egy tanítónak kell 40 év után elismeréssel adóznunk, hogy annyi hű fiat adott a hazának s hogy testestül lelkestül buzgó tanító volt s nehéz fáradozásai közepette megérte a 60 vagy 70 évet. Ezzel bizonyosan lefőzzük az angolokat is, mert igaz ugyan hogy az amerikaiak rettenetes sok bolondságot csinálnak, de ilyen furcsaságot sem Amerika, de még a vén Európa sem pipált.

Vagy talán az kis miska, hogy az apáca főnöknő és spiritusgyártó „közhaszú“ tevékenysége koronás aranyéremkeresztellett lett kitüntetve?

Dehogy! Ezzel is csak megakarjuk mutatni a nagyvilágnak, hogy mi oly boldog ország vagyunk, hogy nálunk minden téren már a legmagasabb fejlettség uralkodik, hogy már ma-holnap még a lámpagyújtók is doktorátust tesznek, hogy nem csak a neveléssel foglalkozó apácák, de a lélekölő pálinkagyártók és zabliferánsok is oly érdemdu-

III.

Az 1885. évi 32. t. c., mely 48 §-ból áll, ezen feliratot viseli: „a népoktatási nyilvános tanintézetek s nyilvános kiseddévő intézetek, tanítói és nevelőinek nyugdíjazásáról, valamint azok özvegyei s árváinak gyámolításáról“. Ezen teher viselésére egy országos néptanítói nyugdíjintézet alapított, melybe népnevelési szükségletek címén a közoktatási miniszterium tárcájára 1875., 1876., 1877. évenként 50 ezer, tehát a három évre 150 ezer forint, — 1878—1880. évig bezárólag évenként százezer, tehát háromszázezer forint, 1881. évtől kezdve pedig minden évben 150 ezer befizetése határozottatott el. E nyugdíj intézetbe a tanítók s közösítési iskolák is kötelesek voltak bizonyos jutalékok befizetni, és ugy a közös, mint a felekezeti iskolák tanítói, özvegyei és árvái is részesültek annak jótékonyágában.

Örömmel üdvözölte minden tanügybarát a törvényhozás eme atyai gondoskodását, melylyel a nemzet napszámósait öreg napjaikban, midőn már szolgáltni nem képesek, így megvigasztalni sietett és özvegyeik, ugy árváikról is lehetőleg gondoskodott.

Az 1876. évben megalkották a népoktatási hatóságokról szóló 18. törvénycikket, mely 19 §-ból áll, s mely által az 1868. évi 38. t. c. 116—132. és 136—137. §§-ai hatályon kívül helyeztettek. Az 1868. évi népoktatási törvény minden iskolát s így a felekezeti is, az állam főfelügyelete alá helyezte, és a 15. §. szerint joga volt az állam közösgének a felekezeti iskolát közösgivé átalakítani, ha a kormány által félévenként történt három megintés után ama iskola a törvény által megkívánt kötelekkel ellátva nem lett.

sak, hogy mind kutyabőrös nemesekké kell őket ütni.

S valjon mit szól majd ehhez a porosz állam-miniszter, ki rendeletben adta, hogy a nyugdíjazott tanítónők Németországban elismerésül egy szép bibliát kapjanak? Bizonyára nagyot fog nevetni s rámondja: a mi szerénységünk czudarul le van főzve az érdemkereszt magyar tanítók által, de sebjaj! Nálunk vannak szent bibliával kitüntetett tanítónők, de ninesenek érdem rendes lámpagyújtók, akarom mondani: levélhordók.

Azt hiszem, főlöszleges tovább fejtegetni e gyönyörűségi témát ugy annyira, hogy meg vagyunk győződve, kartársaink minden érdemeik daczára készebbek lemondani a „miniszter ur“ „kegyes“ kitüntetésének reményéről is inkább, mintsem így megalázodjanak azáltal, hogy nevelésügyi magasztos funkciójukat egy rangba helyezték a cipőinek számát megjubiláló, lóto-futó, s kötelességét parancs szóra teljesítő levélhordóval. P. L.

Az új törvény nem elégedett meg a tanfelügyelő inspekciójával, hanem a közigazgatási bizottságoknak is kötelességévé tette azt, hogy felügyeljenek arra, vajon a községi s felekezeti iskolai hatóságok teljesítik-e kötelességeiket? Mert ha nem teljesítenék, azok egyszerű megintés után, községi vagy állami iskolává lesznek átalakíthatók.

A törvény ezen intézkedését sérelmesnek tartom, melynek csak akkor volna értelme, ha a kormány valamennyi községi és állami iskolái már a törvény minden követelményeinek megfelelőenék, s így a kormány azon helyzetben volna, hogy a hol iskolát elközösített, ott azt tüstént teljesen a törvényhez idomíthatta; de mivel az ellenkezőt tapasztaljuk, mert maga a miniszter ur is jelentéseiben s a törvényjavaslat indokolásában azt állította, hogy az állam nem képes mindazon költségeket megtenni, melyek szükségesek arra, hogy valamennyi iskolák a nagyszabású 1868. évi kulturális törvény követelményeihez alkalmaztassanak; és mivel sok esetben látjuk, hogy a hiányos felekezeti iskolából, mely államivá vagy községivé tétetett, az által még jó iskola nem vált, sőt sokszor még gyarobb és hiányosabb lett; hogy tehát az átváltozás nem ugyanazonos az iskola javításával: ezen néhány évi gyakorlati tapasztalat után is az egész intézkedést celtalannak, sőt elkészerítőnek és igazságtalannak is tartom, s éppen azért egyedül az iskola körüli vallásos buzgóság megakasztása és lehűtése alkalmasnak.

Az ily törvényes intézkedés hadi lábra állítja az egyházat az állammal, mert ennek értelme csak az lehet, neked egyház nem szabad tökéletlen iskoláidnak lenni, csak az államnak szabad az. Ha a kormány, illetőleg a törvény által az állam azt mondáná, hogy hol a felekezettek annyira megvannak szakadozva, vagy oly csekély számú hivatással vannak, hogy éppen nem képesek iskolát állítani, azt kellően felszerelni, és a törvény minden követelményeihez alkalmazkodni, ott fogok én jobb iskolát állítani, ezt értenék. De mikor az állam nem így szól, hanem a Damokles kardot akasztja fel a szóban levő törvényben a felekezeti iskolák fölé: ott méltatlannak tűnik fel, ott elkeseredésre szolgáltat alkalmat.

Mert hol jó és rossz felekezeti iskolák, jó és rossz állami és községi iskolák bünhödnek a törvény határozat következtében szükségkép beálló jellegváltoztatással: az olyasmi, mely egészen nem mentheti fel az államot, nem a törvényhozást a részrehajlásnak, a kétféle mértékkel való mérésnek, az igazságtalanságnak vádjától; s hol ilyesmi történik, ott az magára az iskolaügyre is csak káros hatása lehet. Hiszen a mindennapi tapasztalat azt tanítja, hogy népünk azon kétségtelen fogékony-ságával mindenre mi nemes, nagy, dicső, mely oly előnyösen jellemzi őt, nem képes áldozatkészsége mindig egyarányban haladni. Meg vannak kedélyi és szellemi megiramlásai humanisztikus és közművelődési nagy célok felé, de mikor az áldozat-

készségnek oda kell állni a jó akarat mellé: akkor a legtöbbször el-elmaradoznak.

IV.

Hogy mily nagy fontosságú dolog az, hogy ne játszassék el oly könnyen, mit a vallásos buzgóság nyújt a felekezeti iskolák számára, tanúsítják az iskolaügyünk állapotáról a vallás és közoktatásügyi miniszter által az országgyűléshez 1873. évben tett jelentések.

Ezekből kiderül, hogy a körülbelül két millió kétszázezerre menő tanköteles gyermekek iskoláztatására, egy tanítóra 80 gyermeket számítva legalább 28 ezer tanító kívántatnék, van pedig legfeljebb 19 ezer, s így hiányzik még körülbelül 9 ezer tanító. Ezeket az ország beállítani nem tudja most, de évtizedekig sem lesz képes azt tenni. Az 1870. évi jelentéskor történt számítás szerint még vagy 15 év kellett volna, hogy ez megtörténhessék, s Magyarország elemi iskola ügye a tanítóokra nézve egészen a törvényhez alkalmaztassék, — ezen 15 év letelt, s hogy ez minden erőfeszítés mellett eléressék arra még 25 évre lesz szükségünk.

Úgy számított akkor, hogy a felekezeti és állami tankepezdekből évenként 1600 képesített tanító léphet ki, azonban már az 1873. évi miniszteri jelentés szerint a 19 állami és a 38 felekezeti, összesen tehát 57 képezdeből, alig várhatunk évenként kilépő 800 képesített tanítónál többet: miután a tanító képezdekben készülők száma 2400 lévén, ez összeget a rendszeren három évi tanfolyamra felosztva, a tanító pályára kijövő harmad éveket csak 800-ra tehetjük, pedig ennyi a 19 ezer tanító között haláleset, életmód változtatás, elbocsátás és nyugdíjazás által támadt hézagokat is alig képes pótolni, ebből magyarázható meg a jelentés azon tétele is, hogy egy egész év alatt, 1873-ban a tanítók száma csak 301-el szaporodott.

Tehát, hogy a tanügy a törvény követelményeihez idomíttassék, ennek már legelső feltétele is: a tanítók kellő számú kiképztetése és beállítása sem olyan dolog, melyet az ország egy pár évtized alatt elérni remélhetne, annál kevésbé a legközelebbi időben és még kevésbé néhány év alatt, mely időközben egy felekezeti iskola megintetvén, ha talán e tekintetben nem felel meg a törvény követelményeinek, a törvény szabta módon, a mi ebből szükségképpen legtöbbször bekövetkezik, jellege elvesztésével bünhödik. De továbbá a miniszter jelentésekből azt is tanuljuk, hogy jóllehet nagy áldozatkészséggel járult az elemi tanügy emeléséhez a nemzet; mert az 1869. évben negyedik millióra számított elemiiskola évi költségeket 1873. évig megkészszerzte, mind a mellett egy tanítóra közép számítással 286 frtnál több jövedelem nem esett, tehát átlag még annyi sem, mennyit a törvény minimumként felállít, míhez ha tekintjük, hogy vannak tanítók, kik 800 frtnál is több évi jövedelmet huznak, ezeknek fizetési többlete is azon a minimum alatt álló átlag összeg lecsökkentésére szolgál.

Ha evvel összevetjük azt, mi általánosan mondatik, hogy t. i. az ország alig képes már ez irányban sokkal nagyobb új terheket viselni, tehát nemcsak a még szükséges tízezer tanító díjazására, hanem a meglevők jövedelem minimuma kiegészítésére is a költségeket kiszerezni: ott azt kívánni, hogy a felekezeti iskolák rövid idő alatt ha bűnhődni nem akarnak, tökéletesen megüssék a tanítófizetés nagyságára nézve a törvénynek mértékét, ez oly eljárás, mely semmi esetre sem képes buzdítani, hanem igenis elkedvetleníteni azokat, kik vallásosságból köteleességükön túl is áldoznak felekezeti iskoláikra.

Igaz, azt is mondják a kormány férfiak, hogy nekünk a törvény készítményét nem kell oly forrón meg ennünk, mint a hogy azt a törvény elénk találja, s ez a szomorú valóság.

Az 1879. évi 18. t. c. intézkedik a magyar nyelv tanításáról is a népoktatási intézetekben, a többi közt ki van mondva ezen törvényben, hogy 1882. június 30-tól kezdve tanítói oklevelet senki nem nyerhet, valamint alkalmazást sem tanítóul, vagy segéd tanítóul nem kaphat, a ki a magyar nyelvet beszéd- és írásban annyira el nem sajátította, hogy ezt a népiskolákban taníthatja. A már alkalmazásban levő tanítók négy év alatt kötelesek azt megtanulni, végre a magyar nyelv az ország bárminemű nyilvános népiskoláiban a kötelező tantárgyak közé felvétetik. Ezen törvényes intézkedéseket a legnagyobb örömmel fogadtuk, azonban bátorkodom kételkedni, hogy a törvény ezen határozata a gyakorlati életben tényleg keresztül vitetett volna.

Olay Szilárd,
orsz. képviselő.

A pozsonymegyei népoktatás állapota 1886. évben.

(Folytatás.)

5. A tanhelyiségek s azok felszerelése. Míg 1869. óta 60-nal szaporodott az iskolák száma, addig a tanhelyiségek száma is 143-al több lett, 1885. évhez képest pedig 9-el több, a tantermek összes száma tehát 572, közülök 45 csak bérhelyiség, a többi az iskolák tulajdona. — Az elfogadott 35 méter magassággal bír 73 tanterem, sőt ennél többel még 109 tanterem, de kevesebb 390; szintúgy egy tanulóra esik 1 □ méternyi terület 145 tanteremben, annál több is még 52-ben, de 1 □ m-nél kevesebb 375 tanteremben. Menynyire türes és semmit mondó általában az átlagos adatokkal való számítás, azt leginkább mutatja az, hogy aránylag ugyan 66 elemi tanuló gyermek jutna a tankerületben egy tanteremre; de épen az előbbi adatok is mutatják, hogy annak daczára is a tantermek 65% aránya nem volt képes elég helyet adni az iskolába szorított gyermekeknek; a községek absolute nem képesek anyagi erejükkel egyenlípést tartani az iskolai

törvény követelményeivel, sok tanterem van, a mely nagyon túltömött s a hol egyelőre sem felekezeti, sem község, sem állam, sem társadalom, sem magányos nem képesek segíteni, bármennyire is vétetnek igénybe, mert az idők súlyát érezi minden osztály, mind ki van merülve, hiába erőlködünk egyszerre. Ily desperatus túltömöttségben laborálnak legkiváltképen az iskolák Cseklészen, Egyház-Karcsán, Lamacson, Magyarbelen, Nagy-Bresztovánban, Nagy-Senkviczen, Sárfőn, Schweinsbachon, Szempezen, Szent-Mihályfán, Széleskúton, Vágszerdahelyt és Zavaron. A gyermekek tehát csak betömetnek, s ha ezáltal a taneredmény silány is marad, ha csak kissé olvasni, írni és számolni tanulnak, mégis jobb, mint ha semmit sem tudnak, egyiknek másiknak talán mégis csak lehet módjában későbbben ebbeli hiányait jóakarattal pótolgatni, legalább meg van vetve az alap; olyan, a ki semmit sem tud olvasni s írni, az mai napság bizony már igen szerencsétlennek mondható, s hála az égnek, már az ritkábban is fordul elő. — A tantermek felszerelésével már jobban lehetünk megelégedve; a főbb szükségletekkel, mint nagy fekete táblákkal (710), fali olvasó táblákkal (293), term. rajzi képekkel (316), számoló géppel (267) és Magyarország fali térképével (326) és földgömbbel (306) már meglehetősen ellátvák az iskolák, — kevésbé azonban osztrák-magyar birodalom térképeivel (154), Európa térképeivel (251), öt földrész fali térképével (195), természet-tani képekkel (140), testgyakorló eszközökkel (75) és szemléltető képekkel (110). Sok kívánni való van a 243 tornatér, 226 iskolai és népkönyvtár; legtöbb azonban a 119 iskolai gyakorló kert és végre a 247 faiskola körül; utóbbiak néhányak kivételével, valóban száználmas állapotokban sínlődnek, daczára a sok és szép szabályrendeleteknek. Ha a falusi előjárásnak és iskolai közegeknek több érzékük volna a kert- és gyümölcsészeti gazdasághoz, nemcsak egy kis paradicsommá lehetne átváltoztatni a megyét, hanem dús mellék-jövedelemre is lehetne szert tenni, mert a virág és gyümölcs, a méz, viasz és selyem jó áron fizettetik mindenütt, kevés haszonnal hevernek a területek; pedig Göndöcs Benedekkel szólva: „Isten által teremtett föld az, megterem itt minden, csak ügyesség, munkakedv, sőt egy kis pénz kell hozzá.” Ami azonban egyelőre csak kevés hasznot ígér, ahhoz inkább nem is fognak. — Egyes iskolák azonban igen gazdagon szerelvék föl, a könyvtárak kötetei szakok szerint is advák; annyi féle aprósággal azonban nem akarjuk fárasztani a szíves olvasót, elég, ha a statisztikus rontja és teszi tönkre szeméit velük.

6. A tanítók. Az iskola legfontosabb tényezői, a tanítók; ezekkel, a tantermekhez képest meglehetősen el volna látva a tankerület; csakhogy mindaz, amit a tantermek túltömöttségéről mondottunk, az az egy tanító alatt levő gyermekek sokaságáról is áll, leginkább azon községekben, melyeket felsoroltunk. Az 1869. óta több 153 tanító

közül 1886. évre 14-el több tanító esik, mint 1885. évben. Jelenleg van 577 tanító és tanítónő, valamennyi elemi, felső és polgári iskolában; (már magában Pozsony sz. k. városában is 121 nyilvánosan alkalmazott népiskolai tanító és tanítónő). Tanképesített tanító van 530, nem képesített (jobbára ideigl. kiségitő) 47; továbbá 502 rendes, 75 segéd. A tanítónők száma már 97-re megy (közülök 48 apáca, kik legnagyobb részt már szintén képesítettek). Lelkész tanító van 6, kik részint igen szegény prot. iskoláknál alkalmazvák, részint pályázó tanítók hiányában káplánkodó barátok a kath. falusi iskolákban. 20 évig legtöbb tanító igen könnyen tartja ki az oktatást, 20-25-ig 44, 25-30-ig 46 tanító működik, 30 éven fölül működésben azonban már nagyon megfogyatkoznak (18-19), míg a ki 40 évig kibirta, azontúl is tovább bírja, majd mind 40 éven túl szolgálván, ugyanis 28 tanító a tankerületben. A magyar nyelvet teljes oktatási képességgel 498 tanító bírja, 38 kevésbé, 36 igen gyengén, 5 majdnem semmit. El kell azonban ismernünk, hogy e tekintetben a tanítóság már most kellő érzékkel bír, a haza nyelvében műveli, gyakorolja magát, a ki nem bírta, főleg, mióta az egyházi főhatóságok szigorúbban léptek föl s ez által a közoktatási kormány intézkedését kellőleg támogatják. Érdekes a következő összeállítás is: egy-egy tanítóval bíró iskola van a tankerületben 190, két-két tanítóval 75 iskola, három tanítóval bir 33 iskola, — négy tanítóval ellátvák 7, — öt-ötlet 10, — 6 tanítóval 5, — héttel 5, — nyolccsal 2 és kilenc tanítóval már csak 1 iskola. Az orsz. tanítói nyugdíj intézetnek kötelezett tagja már 393 tanító, nem (kötelezett) tagok a külön kiválts. nyugdíj-intézettel bíró pozsonyi r. kath. világi nyilv. népiskolai tanítók (42), továbbá nem tagjai az apácák, a 21 éven aluli, az 55 éven fölül koruak s a nem képesített tanítók. Itt megemlítjük, hogy az orsz. tanítói nyugdíj-intézet keletkezése óta abból évi nyugdíjt nyert eddig 4 tanító, évi nyugdíj-segélyt 19 tanító özvegy és gyámpénzt 39 tanító arva. Bár a tanító képzés most már sokkal jobb, okszerűbb és alaposabb, mint ezelőtt 15-20 esztendővel, úgy mégis kivált a felekezeti tanítóképezdek egy részéből kikerülő fiatal tanítók szak-képzettsége még kívánni valót hagy, sőt az állami képzőkből valók-é sem mondható még teljesen kielégítőnek, főleg mi a nevelészetirányt illeti. De a gyakorlat, mely mindenkor a legjobb mesternek bizonyult, itt is sok pótlásra ad alkalmat fiatalabb tanítónak magában az iskolában, ha igazán törekszik s föl nem teszi magáról azt, hogy már mindent tud, s hogy nála az örökkéinti előkészülés vajmi fölösleges egy dolog. P. S.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Előfizetésre való felhívást vettünk ily című munkára: „A nővényvilág az istentisztelet szolgálatában. Egyháziak és világiak számára Rütter Arnold után magyaráta

és saját tanulmányaival bővíté Hérics Márton győregyház. megyei áldozár, ászári (posta Kisbér) plébános. A szöveg között 60 képpel. Az egyházmegyei hatóság engedélyével. A fordító úr régtől érzett hiányon akart segíteni, midőn Rütter Arnold erfweili (Pfalz) plébános által szerkesztett és a mult évben egymásután két kiadást ért munkát kedves honi nyelvünkre nem csupán átültette, hanem annak azon részét, mely a virágok tenyésztésével tüzetesen foglalkozik, saját tanulmányaival bővítette is. Ezen munka által legelsőbbben Istennek nagyobb dicsőségét kívánta előmozdítani; módot nyujtván azoknak, akik az Ur hajlékának leghivatottabb örei, hogy az egyház által tiltott, mesterséges, cifra rongy és festett papírvirágok helyett, valóságos, tehát igazi virágokkal díszíthessék a szentélyt. Másodsorban azt akarta elérni, hogy különösen a falusi lelkészkedő papság, és a növendékpapság már az intézetek kertjeiben, üres idejük alatt, — oly nemes foglalkozáshoz nyerjenek szakavatott utbaigazítást, melyet már régiek »scientia amabilisnek« neveztek. Hogy a kertészetnek ezen ágával való foglalkozás mily megbecsülhetlen áldásos a papra nézve, annak Isten a megmondhatója. De nemesak papoknak, hanem nőszerezeteknek és mindazoknak, kik a virágokat oltárok ékesítése céljából tenyésztik, sőt valamennyi virágkedvelőnek, kik meg akarnak ismerkedni a legszebb virágokkal és azok tenyésztésével, — hasznos lesz ezen munka, mely julius végére okvetlenül megjelenik, hogy mire az őszi virágmagvetés ideje augusztusban beköszöntene, akkorra szakavatott utmutató legyen a virágkedvelők kezében. A mű terjedelme 15 nyomtatott iv, finom kiállításban. Előfizetési ára 1 frt 50 kr.; mely összeget legcélszerűbb postautalványon küldeni.

Ajánlott könyv. A közoktatási miniszter *Eötös Károly Lajos*: „Kis Világ, legujabb Flóri könyvec” című paed. költészeti kötetét, mely *Gyulai László és Pahi Antal* 60-70 eredeti rajzával van illusztrálva, mint »a gyermekek kedélyvilágához és értelmi fejlettségéhez alkalmazkodó, magyar népköltési motívumokon alapuló, szívnemesítő élvezetes versek« gyűjteményét a kisdodovodák és népiskolai könyvtárak számára, úgy a tanulók közt kiosztani szokott jutalomkönyvül ajánlotta. — A rövid időn már II. kiadást ért szép kiállítású könyv egy példánya 50 kr. — Megrendelhető a szerzőnél (Nagy-Becskeken), vagy bármely könyvkereskedő utján.

VEGYES.

Első figyelmztetés. Mindazon igen tisztelt olvasóinkat, kik ezen vagy az előbbi évre hátralékban vannak, tisztelettel kérjük, hogy minket illető kötelezettségüknek eleget tenni sziveskedjenek. Öt hónap alatt bárki is rászánhatta magát, hogy a 2 frnyi csekély összeget a póstára adja.

Fölvívás a mélyen tisztelt könyv- és lapkiadó Urakhoz!*) Folyó év május hó 6. d. u. 3 óraker borzasztó szélvész közbejövételével sötét füstfelhők tornyosultak a róm. kath. elemi finépiskola látkörében, melyek jelezték, hogy tűz van közelében s alig engedtetett ki az ifjuság, már tüztengerré vált minden. A lánghullámok fölemészték intézetünket,

*) Kérjük az érdeklődő lapokat e rövid fölvívás átvételére.

mindennemű felszerelésekkel, könyv- és irattárunkkal az utolsó tollszárig. Ennek következtében teljes tisztelettel és bizalommal fordulunk ez úton a t. könyv- s lapkiadó urakhoz és intézetekhez: méltóztatnának becses műveikkel károsult intézetünket kegyesen segíyezni. Egyelőre is fogadják a tantestület forró háláját! Nagy-Károlyban, 1887. május 14. *Palzer Ernő*, isk. igazgató. *Plank Ferencz*, tantestületi jegyző.

Jelenet egy főv. iskolában. 1-ső tanuló: Kérem t. úr, N. tegnap lopott az ujjásártéren. 2-ik tanuló: Kérem, rendőr is szaladt utána. . . 3-ik tanuló (ujjongva): De meg nem fogta (általános tetszésnyilvánítás). Ez eset is, mely kitűnően jellemzi a romlott erkölcsi érzületet, mely alkalmas egy jó lecke adására, amit az illető t. úr, ki e rögtönzött jeleneten gyönyörködhetett, bizonyára nem is mulasztott el.

Katholikus tudományegyetemet alapítanak az amerikai Egyesült Államok fővárosában, Washingtonban. A tanulókra nézve az angol nevelési rendszert fogják érvényesíteni; nemcsak a theologusok, hanem a világi karok tanulói is nevelés alatt collegiumokban fognak élni és nem lesznek szerteszétszórvá, s felügyelet, nevelés nélkül, a világ ezerféle csábjainak prédájára hagyva.

Hallgató tér az iskolateremben. Nevezetes eszméje támadt egy gazdag párisi magánzónak. Szülővárosában Güstrowban kitűnő berendezéssel iskolát állíttatott föl, ahol minden iskolateremben a padok mögött hallgatótérrel is van gondoskodva, a hová minden iskolabarát, szülő stb. beléphet és a tanítást végig hallgathatja. Az iskola egy fél év óta áll fön, de mint hírlik, eddig egyetlen egy ember sem akadt, ki a hallgató tért igénybe vette volna.

A gyermeknevelés terén mivel lehet több eredményt elérni: „szigorúsággal, vagy pedig szelidséggel?” ily kérdést tűzött ki a „Magyar Háziaszony” megbeszélés végett lapja olvasói számára. A nevelésügy egy barátja azt mondja, hogy szerinte e kérdésre csak egy válasz van t. i. szigorúsággal párosult szelidség által, de nem azon értelemben, hogy az egyik szülő szigorú, a másik engedékeny, mert ezzel csak egymás ellen dolgoznak, s a mit egyik teremt, azt a másik lerombolja. Ha túlszigorúak a szülők, a gyermek tettető lesz, ha túlengedékenyek, a gyermek követelővé lesz, minden vágyát kielégítve akarja látni, a mi semmi esetre sem vezet jó végre. Tehát legyenek szigorúak a szülők, azonban legyenek kiméletesek is, ott a hol lehet, pedig legtöbb esetben lehet, mert a gyermek születésekor két érzellemmel van felruházva: jóval és rosszal, s csak a szülön áll egyik vagy másikat előtérbe helyezni. Minden esetre a jókat fog törekedni előtérbe helyezni minden szülő, ez pedig csak szigorúsággal párosult szelidséggel érhető el.

Igy a gyermek megtanul egyrészt követelni, másrészt meg nélkülözni, úgy hogy meg fog küzdeni tudni az étellel.

A német tornázók jelvénye, a négyszeres F a tornázók általános jelvényévé lett; természetesen mindegyik nyelv maga szavaival magyarázván azokat. *A német*: frisch, fromm, froh, frei. *Francia*: franc, frais, fier, fort. *Angol*: franc, fresh, frisk, free. *Olasz*: franco, fresco, fiero, forte. *Spannyol*: franco, fresco, firme, fuerte. *Portugal*: franco, fresco, fero, forte. *Svéd*: frisc, from, freid, fri. — A magyart utoljára hagytuk, mert tudunkkal a magyar tornászok jelszava: „Épség, erő, egyetértés,” amint ez a magyar tornacsarnokban is díszlik; melynek tehát nem a négyszeres F. vétetett alapjául, jöllehet maga a jelvény némely magyar tornacsarnokban is található.

A tandijat sokalják némely emberek, kik marhájukra sokkal többet költenek. Pedig Magyarországon még nem igen kell panaszkodnunk, Németországban és Ausztriában sokkal többet fizetnek tandij fejében. Ezuttal különösen a középiskolákról emlékezünk meg. Szászországban van több nyilvános középiskola 300 márka tandijjal az idegenek és 200 márkával az odavalók részére. 115 márkát és többet Németország 132 középiskolájában fizetnek. 110—114 márkát 38 iskolában (köztük 36 porosz iskola); 100—104 márkát 113 iskolában (köztük 100 porosz iskola). A németországi gymnáziumok és reál-gymnáziumok közt általában 39-ben fizetnek 150 márka vagy annál nagyobb díjat. 100 porosz kilencosztályu gymnázium és reál-gymnázium közt 67-ben fizetnek 90 márkánál több díjat; 100 nem nyolcosztályu gymnázium közt 85-ban és 100 reál-gymnázium közt 78-ban fizetnek ugyanannyit. Egyedül Dél-németországban valamivel olcsóbbak a díjak, sőt vannak intézetek 10—15 márka tanítási díjjal. A díj függ az iskola berendezésétől, felszerelésétől és a tanító erőktől. Mennél drágább az iskola, annál tökéletesebben van berendezve, annál derekabb tanítók működnek benne. Austria középiskoláiban is jóval nagyobb a tanítás díja, mint nálunk. Három kategória van. Bécs városában az évi díj 50 frt, 25,000-nél nagyobb lakosságú városban 40 frt, minden más helyen 30 forint; tehát még a legkisebb ausztriai helységben is hat forinttal nagyobb díjat fizetnek, mint nálunk a fővárosban.

Tanügyi tájékoztató. Elítélt tanító. Pavetics János, völgyfalvi (Sopronmegye) tanító egy fiút, a miért felszólításának, hogy a padból lépjen ki, azonnal nem engedelmességet, olyan keményen büntetett, hogy a gyermek súlyosan sérülve ment haza s azóta folytonosan betegeskedik. A szülők a tanító ellen bünyenyítő feljelentést tettek. A törvényszék a tanítót súlyos testi sértés vétségében bünyösnek mondta ki s három havi fogságra, 10 frt pénzbírságra, 395 frt 62 kr. orvosdíj, valamint a per- és rabtartási költségek megtérítésére ítélte. — **Tanítónői képesítő vizsgálatok.** A vall- és közokt. miniszter egy felmerült eset alkalmából elrendelte, hogy a fenálló újabb szabályok szerint a tanítónői képesítésre jelentkezők csakis tanítónői képzőintézetekben vizsgázhatnak. — **Franciaországban** külön bizottság működik, mely a gyermekmunkára ügyel fel a gyárakban. Legutóbbi intézkedése szerint egy gyermeket sem szabad gyárakban foglalkoztatni, ha nincs iskolabizonyítványa. Az esetben, ha ily bizonyítványnak akkor volna már birtokában, mikor még nem 12 éves, orvosi bizonyítvány is szükséges, melynek igazolni kell, hogy a gyermeknek a gyári munka nincs ártalmára. 16 évig különben a gyárakban foglalkozó gyermekek folyton a bizottság és a

hatóság felügyelete alatt maradnak. — A pénzügyi helyzet és népiskoláink. Az ország nehéz pénzügyi helyzete különös sulyal nehezedik a népiskolákra. A szegény gyermekek segélyezésére és a tanítói könyvtárakra rendszeresen engedélyeztetni szokott összegek a költségvetésből töröltettek. A miniszter a piskitelepi iskolától megvonta a munkatanítónó jutalmadját, a szászvárosi felső leányiskolától az énektanító fizetését. A hunyadi állami iskolánál egész csoport gyermeknek nincs mire ülnie s a padok készítése czéljából kért 50 frt megtagadtattott fedezet hiánya miatt.

Szerkesztői telefon.

L. A. Furcsa világosságban tűnik föl az olyan kath. férfiú, ki a liberálisok dicséretei után kapkod, sőt ezeket keserven szerzett pénzzel meg is fizeti. Kétkedve fogadd annak minden szavát; báránybörbe öltözött farkas az, hisz két urnak nem lehet szolgálni — régi igazság. Két táborban egy időben híven szolgálni képtelenség, ámítani lehet azonban a világot kétszínűsködéssel. Mi most már egész önérzettel mondhatjuk: Ismerlek szép maszok! — B. A., B. K. és P. P. uraknak. Köszönettel fogadtuk és sorba vesszük. — K. K. Önt és egyuttal többi t. munkatársainkat is tisztelettel kérjük, hogy a papirnak csak egyik oldalára irjanak és margót is okvetlenül hagyjanak. Az elsőt a szedők hálálják meg, az utóbbira pedig akkor van szükség, midőn a szellemi termékek a kegyetlen kritikus és türelmes javító mütéte alá vettetnek. A jövő számhoz számítunk b. igéretére.

Dr. GÖLIS egyetemes emésztőpora.

Eddig még utól nem éretett hatására nézve az emésztés és vértisztítás terén, s a test táplálása és erősítésére nézve. Naponkint kétszeri és sokáig folytatott használat mellett valódi gyógyszerre válik számos, még makacs betegségekben is, mint p. o. emésztési gyengeség, gyomorhurut, gyomorégés, a gyomor túlterhelése, ideggyengeség, mindenemű aranyeres bajok, sárgaságban, időszakos főfájások, férge és köves betegségek, tulnyalkásodásban stb. Ásványvizgyógyomódnál ugy az előtti, mint annak használata alatt, valamint utólagosan gyógyszerül is kitünő szolgálatot tesz.

Bevételi módja: étkezés után egy kávés kanállal, gyermekeknek is adható.

Egy nagy doboz ára 1.20., egy kis doboz 84 kr.

Főraktár Budapesten TÖRÖK JÓZSEF gyógyszerházában.

Aradon RING gyógyszerházában.

A hamisítástól megóvás czéljából figye meztetek mindenkit, hogy a valódi egyetemes emésztőpor dr. Gölis pecsétjével van elzárva s minden doboz a védélyezéssel s kívülről ily czímmel van ellátva:

K. k. concess. Üniv.-Speisen-Pulver des Dr. GÖLIS in Wien.

Országos keresztény önszegélyző és fogyasztási szövetkezet.

Alapított 1885. évben.

A szövetkezet czélja a hazai kereszténység anyagi érdekeit az üzleti téren, az önszegély elve alapján, fejleszteni, a takarékoságot s a vállalkozási szellemet fejleszteni, általában pedig a kisbirtokosok, iparosok, kereskedők stb. gyarapodását előmozdítani.

Az intézet működése kiterjed: a **tőke-gyűjtésre**, mely a legszegényebb embernek is módjában áll, ha egy, vagy több törzsbetét jegyzésével a tagok sorába belép. Egy törzsbetét **csak tíz forint**, mely hetenkinti 10 krajczáros részletekben is törleszthető. Elfogad az intézet **takarékbetéteket**, s azokra 5% kamatot fizet. Részesülhetnek a tagok előnyös feltételek s kedvező törlesztési módozatok mellett **kölcsönökben** is. Továbbá a szövetkezet ott, hol legalább 150 tag 300 törzsbetéttel belép, **fogyasztási raktárt** állit föl, melyben a tagok közönséges fogyasztási cikkeit felette jutányos árban s jó minőségben szerezhetik be. Végül közvetíti az intézet termények és iparcikkek eladását, vagy ilyenek bevásárlását.

Jelenleg a szövetkezetnek több, mint **tizenkétezer tagja van**, harmincezer törzsbetéttel, van **kilenczvenhét vidéki fiókja** s **tizenhét fogyasztási raktára**.

Központi iroda és főraktár:

Budapest, VIII. ker., Sándor-utca 17. sz.

Alapszabályok s minden irányban bővebb felvilágosítások kívánatra készséggel s postabérmentesen küldetnek meg.

Lelkész, tanító- és jegyző urak vidéki tagok gyűjtésére, esetleg fiókok szervezésére felhatalmazást nyerhetnek, mely ebbeli fáradozásuk, midőn a közügynek szolgálnak, némi anyagi jutalmat is eredményez.

Budapest, 1887. Nyomatott Buschmann F.-nél, Koronaherczeg-utca (Harisch-bazár).